

Національна академія педагогічних наук України

1. Загальна інформація про НАПН України

Національна академія педагогічних наук України утворена Указом Президента України від 4 березня 1992 р. № 124. Є самоврядною науковою організацією, заснованою на державній власності та створеною як неприбуткова державна бюджетна установа.

Статус національної академії надано Указом Президента України від 24 лютого 2010 р. № 259.

НАПН України має у своїй структурі Президію, апарат Президії, 5 відділень, які координують діяльність 12 наукових установ, Університету менеджменту освіти, а також у стадії передачі до відання м. Києва Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти та Педагогічний музей України.

НАПН України – єдина державна наукова організація, яка цілісно здійснює наукове та методичне забезпечення функціонування і розвитку національної системи освіти. Це визначено указами глави держави (1992, 2010 рр.) та законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.) і «Про освіту» (2017 р.). Результатами діяльності вчених НАПН України послуговуються усі ланки освіти – від дошкільної до вищої й освіти дорослих. Ця найбільша гуманітарна сфера включає 7 млн здобувачів, 1,4 млн працівників, 35 тис. закладів освіти і становить стійкий державний пріоритет у контексті інноваційного типу суспільного прогресу.

Нині НАПН України провадить наукове і методичне забезпечення реформ освітньої і наукової сфер відповідно до пріоритетів державної освітньої політики, визначених стратегічними і програмними документами Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України.

Для цього в академії за 27 років сформовано найпотужніший в Україні фаховий науковий потенціал, сфокусований на освіті, розвинуто наукові школи (у межах яких тепер виконується 97 фундаментальних і прикладних наукових досліджень) та мережу наукових установ, що системно забезпечують усі рівні та основні функції освіти впродовж життя людини від її народження.

Чисельність наукових працівників НАПН України становить 834 особи, з них 556 (66,7 %) мають наукові ступені, зокрема: кандидата наук – 391 (46,9 %), доктора наук – 165 (19,8 %). Крім того, для підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації керівного і педагогічного персоналу освіти в НАПН України працює 152 науково-педагогічних працівники, з яких 31 доктор і 90 кандидатів наук, 53 педагогічних і 21 бібліотечний працівник.

Чисельність членів НАПН України становить 78 дійсних членів (академіків) та 92 члени-кореспонденти. Окрім того, у складі академії 35 іноземних членів, 18 почесних академіків, а також 8 почесних докторів.

У НАПН України функціонують 16 спеціалізованих учених рад, з них 13 докторських, за широким спектром спеціальностей галузі освіти, педагогіки, психології, філософії. Міжвідомча рада з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології, що діє при НАПН України, щороку розглядає 700-800 тем докторських і кандидатських дисертацій.

НАПН України, її підвідомчі установи є засновником або співзасновником 49 наукових періодичних видань.

Відповідно до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД)» ДК 009:2010 НАПН України покликана науково («Наукові дослідження та розробки», код 72) супроводжувати діяльність «Освіта» (код 85). Тобто для академії реальним сектором економіки є сфера освіти.

Здійснюючи наукове і методичне забезпечення усіх ланок освіти (ст. 75 Закону України «Про освіту»), НАПН України на проведення досліджень і розробок витрачає кошти в обсязі, що становлять лише 0,05 % від видатків державного бюджету на освіту України.

II. Внесок НАПН України в розвиток освітньої сфери

За роки незалежності країни НАПН України здійснено ключовий внесок у:

– **модернізацію всіх ланок освіти** та освітньої сфери в цілому. Це стосується розроблення основ наукової політики в галузі освіти, педагогіки і психології, концептуальних засад освітньо-наукового законодавства, організації, координації фундаментальних і прикладних досліджень та експериментальних розробок, наукового обґрунтування змісту освіти, сучасних освітніх та інформаційних технологій, форм і методів навчання та виховання, дослідження світових тенденцій розвитку освіти, вивчення, узагальнення та поширення освітніх нововведень, використання перспективного національного і адаптації зарубіжного освітньо-наукового досвіду;

– **європейську інтеграцію національної освіти і науки** в Європейський простір вищої освіти (за Болонським процесом з 1999 р.), Європейський простір професійної освіти і підготовки (за Копенгагенським процесом з 2002 р.), Європейський простір освіти (ініційований Європейською комісією у 2017 р.), Європейський дослідницький простір (за Лісабонською стратегією з 2000 р. та Стратегією «Європа 2020» з 2010 р.), реалізацію положень Угоди про співпрацю між Україною та ЄС, виконання проектів міжнародної співпраці. Експерти НАПН України беруть участь у реалізації програми Еразмус+ ЄС та Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт – 2020»;

– **розроблення освітнього і наукового законодавства** незалежної України. НАПН України співпрацює з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Наукові установи НАПН України здійснюють наукове обґрунтування та беруть безпосередню, стабільну і ключову участь у розробленні інноваційного освітньо-наукового законодавства нового покоління. Зокрема це стосується прийнятих законів України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.) і відповідних підзаконних актів.

За 2014–2019 рр. академією надано профільному Комітету Верховної Ради України понад 500 експертних висновків до проектів законів, інших законодавчих актів.

III. Заходи з оптимізації та інституційного вдосконалення НАПН України

1. У 2015–2016 рр. НАПН України здійснила істотну оптимізацію мережі підвідомчих наукових установ:

– **ліквідовано** три неефективних регіональних центри в Івано-Франківську, Сімферополі, Одесі та інститут у Львові. Зменшено кількість структурних підрозділів (на 16 одиниць), а також тем наукових досліджень. Скорочено 819 штатних одиниць (37 %).

– **проведено і затверджено результати державної атестації** та оцінювання ефективності діяльності підвідомчих установ НАПН України в 2016 р. згідно зі ст. 11 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», ст. 28 Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Чергова державна атестація наукових установ НАПН України запланована на 2021 р. відповідно до Порядку проведення державної атестації наукових установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 540.

2. З метою **інституційного вдосконалення НАПН України** її загальними зборами схвалено:

- Стратегію розвитку НАПН України на 2016–2022 роки (2016 р.);
- Пріоритетні напрями (тематику) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2018–2022 рр. (2017 р.);
- оновлений Статут НАПН України (2018 р.);
- оптимізовано співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень.

IV. Напрями діяльності підвідомчих установ НАПН України

1) **Інститут педагогіки** (1926 р.) – науково і методично забезпечує початкову, базову і профільну середню освіту, розробляє зміст і методи, стандарти і типові освітні програми, підручники, іншу літературу з навчальних предметів.

2) **Інститут психології імені Г.С. Костюка** (1945 р.) – провідний національний центр комплексного дослідження фундаментальних і прикладних проблем психології, розвитку особистості, зокрема здобувачів освіти, педагогічних новацій, психологічної підтримки і реабілітації постраждалих дітей і дорослих унаслідок військового конфлікту на сході країни.

3) **Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна** (1993 р.) – здійснює наукове обґрунтування розвитку і методичний супровід педагогічної освіти і освіти дорослих з урахуванням провідного вітчизняного і зарубіжного досвіду.

4) **Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка** (1993 р.) – єдина в країні наукова установа, яка комплексно досліджує і методично забезпечує розвиток освіти осіб з інвалідністю усіх нозологій, становлення інклюзивної освіти в Україні.

5) **Інститут соціальної та політичної психології** (1996 р.) – проводить системні дослідження психологічних закономірностей суспільного розвитку України, роль медіа у формуванні і консолідації громадської думки, розвитку медіаосвіти, здійснює соціально-психологічний моніторинг суспільного сприйняття перетворень в освіті, надає науково обґрунтовані методичні рекомендації щодо впровадження освітніх реформ.

6) **Інститут проблем виховання** (1996 р.) – зосереджений на розв'язанні теоретичних і практичних проблем дошкільної і позашкільної освіти, національно-патріотичного, морального, екологічного, міжкультурного, фізичного й інших аспектів виховання, розвитку дитячих організацій.

7) **Інститут вищої освіти** (1999 р.) – відіграє провідну роль в реалізації в Україні Болонського процесу, інтеграції в європейські простори вищої освіти і досліджень, розвитку програм міжнародної співпраці, наукового і методичного забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти, зокрема щодо розроблення та впровадження системи стандартів вищої освіти нового покоління на компетентнісних засадах.

8) **Інститут інформаційних технологій і засобів навчання** (1999 р.) – науково обґрунтовує і методично супроводжує інформатизацію освіти, впровадження в освітній процес нових інформаційних технологій, створив Електронну бібліотеку НАПН України, адмініструє науковий журнал, що входить до наукометричної бази Web of Science.

9) **Інститут професійно-технічної освіти** (2006 р.) – забезпечує науково-методичний супровід розвитку професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, розроблення стандартів і методів професійного навчання, електронних підручників та SMART-комплексів для професійного та кар'єрного зростання кваліфікованих кадрів з урахуванням потреб ринку праці.

10) **Інститут обдарованої дитини** (2007 р.) – здійснює наукове і методичне забезпечення виявлення і розвитку обдарованості дітей, взаємодіє з Малою академією наук України.

11) **Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи** (1998 р.) – здійснює науковий і методичний супровід діяльності практичних психологів, соціальних педагогів і методистів у закладах освіти України.

12) **Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського** (1999 р.) – координує та науково-методично забезпечує функціонування мережі освітянських бібліотек МОН України, є найбільшим у країні депозитарієм психолого-педагогічної літератури, фонди якого налічують 600 тис. одиниць, включаючи національні надбання.

13) **Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»** (1952, 2007 рр.) – здійснює підвищення кваліфікації і підготовку керівних, педагогічних, науково-педагогічних і наукових кадрів для всієї системи освіти України.

V. Проблеми діяльності НАПН України

1. **Хронічне недофінансування академії** з огляду на складність і масштабність завдань та об'єктивно незначні можливості комерціалізації результатів наукової діяльності через державно-комунальну специфіку закладів освіти в Україні. Фінансування із загального фонду бюджету лише частково покриває мінімальні потреби НАПН України.

2. **Неконкурентоспроможність заробітної плати працівників академії.** Середньомісячна заробітна плата працівників за загальним фондом у 2019 р. склала 8,1 тис. грн, наукових працівників – 9,3 тис. грн. Водночас середня заробітна плата у м. Києві – 15,3 тис. грн. Це ускладнює залучення до наукової діяльності кращих фахівців, зокрема талановитої молоді, передовсім англомовної та ІКТ-компетентної.

3. **Подальше скорочення чисельності вчених** і наукових шкіл, що зумовлено підвищенням згідно з урядовою постановою від 10 липня 2019 р. № 822 заробітної плати наукових працівників майже на 50 % і не підкріпленням відповідним фінансуванням. Для виконання постанови у 2020 р. академії потрібні додаткові кошти в обсязі 31,2 млн грн.

4. **Кількаразове зниження прийому в аспірантуру і докторантуру** через брак коштів, що не сприяє системному омолодженню наукових колективів.

5. **Дефіцит фінансових можливостей для участі вчених, аспірантів і докторантів у повноцінній міжнародній науковій діяльності**, насамперед шляхом участі у закордонних конференціях, стажуваннях, використання провідних міжнародних наукометричних баз даних, зарубіжних публікацій тощо.

6. **Обмежені можливості в оновленні дослідницького обладнання**, зокрема комп'ютерної та мультимедійної техніки.

7. **Послаблення авторитету і репутації академії** через хибне (але поширене в необізнаних колах) уявлення про нібито непотрібність спеціалізованих наукових організацій для наукового супроводу ключових сфер суспільства, щонайперше тих, які відповідальні за становлення сучасних суспільних відносин, високоукладної економіки, інноваційної людини, формування конкурентоспроможного людського капіталу.

8. **Оцінювання діяльності вчених НАПН України за кількістю публікацій у виданнях, які індексуються наукометричними базами Web of Science та/або Scopus**, оскільки це не враховує її соціогуманітарну специфіку, а насамперед орієнтоване на природничі та технічні науки.

VI. Тенденції і перспективи розвитку НАПН України

1) **Стійке зростання ролі академії** як ключової та об'єктивно затребуваної спеціалізованої наукової організації в розвитку національної освітньої сфери. Адже Україна є великою за населенням, територією і ресурсами державою, відтак має бути самодостатньою у всіх відношеннях, з освітою і наукою включно, що виступає гарантією її реального суверенітету в умовах глобалізації.

2) **Подальше перспективне повнофункціональне вдосконалення НАПН України** як спеціалізованої наукової організації, ураховуючи багатоаспектність розвитку освітньої сфери, а не лише її педагогічної складової. Модернізована академія здійснюватиме фундаментальні, прикладні дослідження й експериментальні розробки у сфері освіти, яка пріоритетно і зростаюче відповідальна за безперервний і всебічний розвиток людини шляхом її організованого навчання від народження впродовж життя. Це передбачатиме організаційне переформатування й посилення окремих структурних складових академії. Зокрема виокремлення наукової установи, що комплексно зосереджуватиметься на дошкільній освіті в умовах зростання ролі ранньої дитячої освіти.

3) **Удосконалення системи впровадження наукових результатів в освіту і суспільну практику**, підвищення ролі у розвитку педагогічної культури суспільства, його

педагогізації та посилення зв'язків із закладами освіти. Ураховуючи, що для академії реальним сектором економіки є сфера освіти, збільшиться частка розробок НАПН України, які упроваджуються у закладах освіти різних рівнів і типів, а також в органах державного управління та місцевого самоврядування.

4) **Продовження інтеграції** наукових колективів в **європейський і світовий освітньо-наукові простори** шляхом підвищення публікаційної активності й ефективності учених, їх представлення в наукометричних базах даних, вдосконалення володіння англійською мовою, використання ІКТ-технологій, участі в міжнародних проектах.

5) **Посилення координації дослідницько-інноваційної й експертної діяльності НАПН України** у співпраці з МОН України, Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, НАН України, насамперед з реалізації законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», підготовки і супроводу законопроектів «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про освіту дорослих», інших спеціальних законів та підзаконних актів.

VII. Пропозиції НАПН України для практичної реалізації

Дошкільна, позашкільна освіта та виховання:

– Оновлення державного стандарту дошкільної освіти – «Базовий компонент дошкільної освіти».

– Навчально-методичний комплект «Впевнений Старт», який складається з освітньої програми для дітей середнього і старшого дошкільного віку та методичних посібників для всіх учасників освітнього процесу.

– Підготовка методичного та діагностичного інструментарію для оцінювання якості змісту дошкільної освіти.

– Створення системи тренінгових центрів підготовки тренерів з громадянського та національно-патріотичного виховання.

– Діагностика обдарованості.

Повна загальна середня освіта:

початкова освіта

– Підготовка програмно-методичного забезпечення, підручників для другого етапу впровадження Нової початкової школи.

базова середня освіта:

– Пропозиції до стандарту базової середньої освіти.

– Інструментарій для діагностики обдарованих дітей та заходи з їх підтримки.

профільна середня освіта:

– Концепція створення профільної середньої освіти.

– Проведення експериментів з різних аспектів модернізації початкової і середньої освіти.

Освіта осіб із спеціальними освітніми потребами:

– Комплексне програмно-методичне забезпечення освіти дітей з інвалідністю та інклюзивної освіти, створення мережі інклюзивних ресурсних центрів.

Професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта:

– Концепція формування мережі професійних ліцеїв та багатопрофільних і багаторівневих професійних коледжів.

– Стандарти професійної освіти та сучасні методи навчання.

Вища освіта:

– Концептуальні засади рейтингування закладів вищої освіти.

– Концепція утворення крупних регіональних університетів через об'єднання подрібнених закладів вищої освіти.

– Концепція реалізації дослідницько-інноваційного потенціалу університетів.

Освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта:

- Концепція Закону України «Про освіту дорослих».
- Підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних кадрів, зокрема для потреб Нової української школи.

Інформатизація освіти:

- Заходи з інформатизації освіти та впровадження нових інформаційних технологій в освітніх закладах, упровадження нових навчальних, зокрема хмаро орієнтованих, середовищ.

Психологічне забезпечення освіти:

- Психологічний супровід упровадження Нової української школи, інших освітніх новацій.

– Методичне забезпечення діяльності практичних психологів, соціальних педагогів і методистів у закладах освіти.

- Моніторинг стану та механізм формування суспільного сприйняття реформ в освіті.

– Заходи з психічної реабілітації дітей і дорослих, переміщених з тимчасово окупованих територій, учасників операції об'єднаних сил.

Державна політика у сфері освіти:

– Експертиза нормативно-правових освітньо-наукових документів, що опрацьовуються Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Міністерством освіти і науки України, іншими органами державного управління.

– Експертна участь вчених НАПН України у розробленні і супроводі законодавчого розгляду спеціальних освітніх законів «Про повну загальну середню освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про освіту дорослих», інших нормативно-правових актів.

- Пропозиції щодо вдосконалення Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні.

– Оновлення Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2020-2022 рр. з урахуванням пріоритетів нової урядової освітньої політики.

– Підготовка та публікація третього видання Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні українською і англійською мовами.

- Підготовка та видання Енциклопедії освіти.